

พัฒนาการแนวความคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชน: กรณีศึกษา เชือกมัดโคลนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดสมุทรสาคร*

Conceptual Development Of Participation Toward Community's Knowledge Management : A Study Of Bamboo Embroidery In Samut Sakhon

ศศิภา ปัญญาวัฒนาสกุล (Sasipa Punyawattanasakul)^{**}

ชมภูณัฐ หุ่นนาค (Chompoonuch Hunnark)^{***}

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (Polsuk Jirakraisiri)^{***}

สมเจตน์ พันธุ์โสมจิต (Somjet Pantukosit)^{***}

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาการแนวความคิดของการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชนโดยวิธีเชือกมัดโคลนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลทั้ง 8 ตำบลของจังหวัดสมุทรสาคร โดยการศึกษาเป็นการทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์แนวความคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการความรู้ชุมชน เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวความคิดสำหรับศึกษาเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามกับชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเล และการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน แกนนำและเจ้าหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาเป็นแบบการจัดการความรู้ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยวิธีเชือกมัดโคลนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดสมุทรสาคร

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ชุมชนกรณีเชือกมัดโคลนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดสมุทรสาคร มีองค์ประกอบสำคัญคือ คน ความรู้ และกระบวนการ ซึ่งการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการตามหลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน รวมทั้งความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ทั้งในด้านจิตใจ กลยุทธ์ และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ข้อมูลและแนวทางการบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดวิพากษ์วิจารณ์ และร่วมผูกพันดำเนินงานโดยการ

* บทความนี้ประกอบการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตเพื่อสำเร็จการศึกษา

This article is part of a study for a graduate program of Public Administration degree.

** นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

รัตนโกสินทร์ E-mail : sasipa4645@gmail.com

Student of Public Administration degree, College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin. E-mail address: sasipa4645@gmail.com

*** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Thesis Advisor, Lucturer, College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

จัดตั้งคณะทำงานและเครือข่าย ที่มีผู้นำชุมชนและอาสาสมัครชุมชนเป็นคณะทำงานและสมาชิกเครือข่าย เพื่อการร่วมตัดสินใจในการวางแผนทางดำเนินการและกิจกรรม ซึ่งการปฏิบัติตามแผนงานโดยการเชื่อมประสาน และการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการร่วมดำเนินการและร่วมติดตามประเมินผลในการจัดการความรู้ชุมชน จากการร่วมรับรู้ถึงปัญหาและสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์และวางแผนทางดำเนินการ รวมทั้งสร้างคลังความรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนชายฝั่งได้พัฒนาศักยภาพด้านกระบวนการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งให้สามารถนำความรู้ไปบริหารจัดการ เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของประชาชน. การจัดการความรู้ชุมชน

Abstract

This article is an approach to study conceptual development of participation toward the community's knowledge management, by bamboo embroidery in the coastal areas, the eighth district of Samut Sakhon. By studying the literature review and synthesize the ideas of scholars about the involvement of the community's participation and the community's knowledge management. To define a conceptual framework for quantitative study by questionnaire to communities in coastal areas and qualitative study with in-depth interviews with community leaders and officials of the organizations involved. And development as a community's knowledge management by engaging the community with bamboo embroidery in the coastal province of Samut Sakhon.

The study concluded that. The participation toward community's knowledge management by bamboo embroidery in the coastal areas of Samut Sakhon. The elements important is the people knowledge and processes. The strengthening of community participation in the management of participatory government based on the principles of open opportunities for community involvement in the operation. The partnership of government, private sector, civil society. And the public sector. Both psychological and public relations strategy. To provide information and management practices in the same direction. Opportunity for public participation critical thinking. And co-operation commitments by establishing working groups and networks. A community leader and volunteer community work and network members. The decision to participate in orientation activities and operations. The compliance program by connecting and coordinating activities to achieve co-operation and joint monitoring and evaluation of the knowledge management community. The participants were aware of the problem and motivating. To achieve knowledge sharing, analysis, and action orientation. Including the creation of knowledge-sharing. To changes to coastal communities to

develop the potential of knowledge about natural resources and coastal environment to enable knowledge management for sustainable resource conservation.

Keywords: Public Participation, Community's Knowledge Management

บทนำ

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดปริมณฑลในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนล่างของประเทศไทยโดยมีพื้นที่ติดชายทะเลรวม 8 ตำบล และ 1 อำเภอ ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ทั้งภาคการเกษตรและประมง ภาคอุตสาหกรรมและบริการ จังหวัดสมุทรสาครเป็นเมืองแห่งเศรษฐกิจจากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่า สภาพเศรษฐกิจมีการขยายตัวจากปีก่อน โดยในปี พ.ศ. 2555 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด 319,401 ล้านบาท และมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวเท่ากับ 351,516 บาท เป็นอันดับที่ 8 ของประเทศ (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2557: 3) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านการเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก เมื่อเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รุนแรง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปอย่างขาดความตระหนักต่อคุณค่าของทรัพยากร โดยส่งผลต่อการลดปริมาณของพื้นที่ป่าชายเลน

สถานการณ์ทางด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่ในเขตอ่าวไทยตอนในและได้ถูกจัดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติมีอัตราการกัดเซาะรุนแรงมากกว่า 5 เมตรต่อปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2554: 99) จากการสำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลงสภาพชายฝั่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-2551 พบว่า ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งได้ก่อให้เกิดความสูญเสียพื้นที่ชายฝั่งใน 23 จังหวัดของประเทศ รวมเป็นระยะทาง 830 กิโลเมตร โดยจังหวัดสมุทรสาครมีพื้นที่รวมเท่ากับ 33.45 กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กัดเซาะรุนแรงเท่ากับ 13.76 กิโลเมตร และพื้นที่ที่กัดเซาะปานกลางเท่ากับ 19.69 กิโลเมตร และจากการติดตามการเปลี่ยนแปลงรายตำบลโดยใช้ภาพถ่ายผ่านดาวเทียม THEOS ระหว่างปี 2552-2553 พบว่ามีพื้นที่ที่ถูกกัดเซาะชายฝั่งรวม 222,585 ตารางเมตร โดยตำบลบางหญ้าแพรก มีพื้นที่ที่ถูกกัดเซาะมากที่สุดคิดเป็นพื้นที่ 70,124 ตารางเมตร สำหรับตำบลโคกขาม และนาโคก มีพื้นที่ที่ถูกกัดเซาะเป็นจำนวน 47,249 ตารางเมตรและ 39,134 ตารางเมตรตามลำดับ ส่วนพื้นที่ที่ถูกทับถมมีเพียง 13 ตารางกิโลเมตร โดยตำบลบางหญ้าแพรก และนาโคก มีพื้นที่ 9 และ 5 ตารางเมตร (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2557: 30) สืบเนื่องจากการลดลงของป่าชายเลน โดยทางจังหวัดได้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนทำให้มีปริมาณพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นในพื้นที่ตำบลบางหญ้าแพรก 226 ไร่ และตำบลพันท้ายนรสิงห์และโคกขาม อีกประมาณ 50 กว่าไร่ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านทำเขื่อนไม้ไผ่ชะลอคลื่น (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2557: 25)

การสร้างเสถียรภาพชายฝั่งโดยการจัดการป้องกันแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง*โดยทั่วไปมี 4 วิธีคือ*

1) การไม่ดำเนินการใด ๆ 2) การอพยพเคลื่อนย้ายพื้นที่หรือการถอยร่น 3) การสร้างเสถียรภาพชายฝั่งโดยไม่ใช้โครงสร้าง 4) การสร้างเสถียรภาพของชายฝั่งโดยใช้โครงสร้าง โดยมีข้อดีข้อเสียในแต่ละรูปแบบ ซึ่งวิธีการเขื่อนไม้ไผ่ชะลอคลื่นเป็นรูปแบบการสร้างเสถียรภาพชายฝั่งโดยไม่ใช้โครงสร้างและต้องมีการปลูกป่า

ควบลูกกัน โดยแนวคิดเกิดจากการเลี้ยงหอยแมลงภู่วิถีชุมชนชายฝั่งทะเล ซึ่งชาวบ้านตำบลโคกขามได้พบเห็นการสะสมตัวของตะกอนดินบริเวณนั้น เมื่อตะกอนสะสมตัวและมีเสถียรภาพมากพอทำให้สามารถปลูกป่าชายเลนได้สำหรับการใช้ไม้ไผ่ส่วนใหญ่นิยมใช้ไม้ไผ่ตงเพราะมีความคงทน และให้ความคุ้มทุนมากกว่า ซึ่งมีอายุการใช้งานประมาณ 3-4 ปี และไม้ไผ่ที่นำมาใช้ต้องมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 นิ้ว ความยาว 5 เมตร และปักลึกลงในดิน 2 เมตร สำหรับรูปแบบของเขื่อนไม้ชะลอคลื่นมีลักษณะ 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบแนวนอนวิธีการปักให้ลำต้นติดกันเรียงเป็นแถวประมาณ 3-5 แถวต่อแนว โดยขนานกับชายฝั่งและแนวแรกไม่ควรห่างจากชายฝั่งทะเลเกิน 50 เมตร เมื่อมีตะกอนสะสมมากพอก็สามารถปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลน จากนั้นก็ปักแนวต่อไปในทะเล และห่างจากแนวแรกไม่เกิน 50 เมตร การปักเพิ่มแนวไม้ไผ่ค้ำไปในทะเล อาจปักเป็นแนวตั้งฉากกับแนวชายฝั่งทะเลในระหว่างแนวทำให้เกิดเป็นคอกสี่เหลี่ยมเพื่อเพิ่มเสถียรภาพให้กับพื้นที่และช่วยพันธุ์ไม้ป่าชายเลนให้เติบโตได้ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2555: 53-54, 62) และ 2) รูปแบบสามเหลี่ยมวิธีการปักให้ใช้ไม้ไผ่ขนาด 3 นิ้ว ความยาว 5 เมตรปักเป็นกลุ่มรูปสามเหลี่ยม ตอกห่างชายฝั่งประมาณ 50-200 เมตร (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสมุทรสาคร, 2555: 3-12, <http://www.e-sap.dpt.go.th>, 3 สิงหาคม 2556) จากความร่วมมือของสถาบันวิจัยทรัพยากรน้ำได้ทำการทดลองปักแนวไม้ไผ่ 3 ชั้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตำบลพันท้ายนรสิงห์ โคกขาม และบางหญ้าแพรก ผลปรากฏว่า แนวปักไม้ไผ่มีประสิทธิภาพในการลดแรงคลื่นจากด้านขึ้นนอกของแนวปักไม้ไผ่ถึงด้านหลังสุดในทุกช่วงเวลาที่ทำการศึกษา อยู่ในช่วง 70-86% โดยชั้นนอกสามารถลดแรงคลื่นได้อยู่ในช่วง 44-48% ชั้นที่ 2 ลดได้อยู่ในช่วง 15-36% และชั้นที่ 3 ลดได้อยู่ในช่วง 6-15% ส่งผลให้ตะกอนดินเกิดขึ้นหลังแนวไม้ไผ่ และทำให้เกิดพื้นที่ชายฝั่งทะเลเพิ่มขึ้นในเขตตำบลโคกขาม และตำบลพันท้ายนรสิงห์รวมเป็นจำนวน 800 ไร่ และตำบลบางหญ้าแพรกเป็นจำนวน 400 ไร่ โดยพื้นที่ดังกล่าวมีหน้าดินสูงขึ้น 1.50 เมตรและมีการปลูกต้นไม้ควบลูกกันไป (สถาบันวิจัยทรัพยากรน้ำ, 2553: 38-39) โดยได้สร้างความเชื่อมั่นต่อวิธีเขื่อนไม้ชะลอคลื่น ส่งผลให้จังหวัดสมุทรสาครมุ่งหวังให้มีการดำเนินงานโครงการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาการกัดเซาะตลอดแนวชายฝั่ง

สำหรับการบริหารจัดการป้องกันชายฝั่งด้วยวิธีเขื่อนไม้ชะลอคลื่นของจังหวัดสมุทรสาครเป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนมีเพียงบางขั้นตอนประกอบกับการขาดความรู้ความเข้าใจทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชายฝั่งในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทั้ง 8 ตำบลยังพบปัญหาและอุปสรรคอีกหลายมิติในการดำเนินงานทั้งในด้านการขาดองค์ความรู้ การเชื่อมโยงด้านนโยบายเพื่อการตัดสินใจและการดำเนินงาน งบประมาณและการสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (บุญช่วย อรรถวรธน, 2555: 11) รวมถึงการไม่เห็นประโยชน์โดยตรงที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง และการนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้ไปใช้ในการงานปฏิบัติงานได้น้อย และการขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร (จิราพร บานลา, 2553: 1, <http://kmlibrary.bu.ac.th>, 30 มิถุนายน 2558) นอกจากนี้ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูยังขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และการขาดการมีส่วนร่วมของเครือข่ายท้องถิ่นในการเฝ้าติดตามอย่างเป็นระบบ (กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2552: 1, <http://wetland.onep.go.th>, 20 พฤษภาคม 2557) รวมถึงปัญหาความขัดแย้งทางความคิดทางการเมือง ที่ทำให้การจัดการทรัพยากรขาดความต่อเนื่อง **สำหรับกรณีเขื่อนไม้ชะลอคลื่นในพื้นที่ทั้ง 8 ตำบล เป็นบริบทที่มีความเฉพาะเพราะไม่ใช่เพียงกลุ่มย่อยขนาด 2-3 คน ซึ่งผู้ศึกษา มีความเห็นว่า แนวคิดการจัดการความรู้ชุมชนเท่านั้นที่จะช่วยให้ชุมชนมีองค์ความรู้ และมีฐานข้อมูลที่**

สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อนำไปสู่ ผลสำเร็จของการจัดการความรู้ชุมชน

สถานการณ์ปัจจุบันของการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชายฝั่งทะเล

การจัดการชายฝั่งในประเทศไทย ในระยะแรกช่วงปี พ.ศ. 2518 ได้มีการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งเพื่อการ
ใช้ประโยชน์เป็นหลัก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2539 ได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความ
คิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มขึ้นอีกระดับหนึ่ง และ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้เปิดกว้างในการมีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมใน
ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในการรับรู้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็นและติดตามตรวจสอบมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2550
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 67 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
การกระจายอำนาจ การตรวจสอบรัฐ และมีการกำหนดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม
(สุวลักษณ์ สารมณีสพันธุ์, 2555: 157-165)

ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม
พ.ศ. 2555-2559 ได้เป็นกรอบชี้แนะให้ภาคีการพัฒนาใช้เป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
ตามแนวทางของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการใช้องค์ความรู้ทั้งทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ประกอบการตัดสินใจ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-
2559 ได้มุ่งเน้นแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม การเปิดโอกาสให้
ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียมกัน และการกำหนดมาตรการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยง
จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อบทบาทความเข้มแข็งของ
ภาคประชาชน สิทธิชุมชน และส่งเสริมการกระจายอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบ ตามแนวทางของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่ให้
ความสำคัญกับการสร้างเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555: ข-ค) และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการตาม
หลักธรรมาภิบาลสากล และแนวคิดในมาตรา 3/1 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5)
พ.ศ. 2545 มุ่งเน้นการพัฒนาการบริหารราชการให้สอดคล้องกับการปกครองระบบประชาธิปไตยมากขึ้น
ซึ่งหมายถึงการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมที่มีการจัดโครงสร้างในองค์กร การกำหนดกติกา ระเบียบข้อบังคับ
และการจัดกระบวนการต่าง ๆ ของส่วนราชการที่เอื้อให้การบริหารราชการเป็นการบริหารงานที่เป็นระบบเปิด
(Open Governance) ให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงภาคประชาสังคม มีโอกาสเข้าร่วม
ใน 5 มิติคือ 1) ร่วมรับรู้ข้อมูลและเข้าใจการทำงานของภาครัฐ 2) ร่วมคิดและเสนอความเห็น 3) ร่วมเกี่ยวข้องใน
การคิดวิเคราะห์หาทางออก 4) ร่วมดำเนินการ ติดตามและร่วมรับประโยชน์ และ 5) ร่วมกระบวนการการ
ตัดสินใจ เพื่อเป็นนโยบายในการบริหารจัดการ (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2551: 24).

พัฒนาการแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ชุมชนมีความสำคัญในพัฒนาศักยภาพของชุมชนทั้งในด้านการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการความรู้ โดยได้ศึกษาแนวคิดและคำนิยามการจัดการความรู้ชุมชนของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อกำหนดเป็นตัวแปรสำหรับการใช้ในการศึกษา ซึ่งการจัดการจัดการความรู้ชุมชนเป็นการศึกษาถึงตัวแปรตาม โดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 3 ยุคดังนี้

ยุคที่ 1 การเรียนรู้

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2473-2524 ความรู้เป็นทั้งกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทางปัญญาเริ่มจากการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การสรุปผลความรู้ เพื่อการนำความรู้ไปใช้ในการเรียนรู้ถึงพฤติกรรม รวมถึงการรับรู้ทางอารมณ์ และกลไกของการกระทำต่อความคาดหวัง เช่น แรงจูงใจ ด้วยการให้รางวัล รวมทั้งการทำงานในลักษณะกลุ่ม ผู้นำกลุ่ม การวางแผนและกลยุทธ์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะประสบการณ์ (Dewey, 1922: 1-10, 181-189, Lewin, 1948: 202-203, Bloom, 1956: 7) นอกจากนั้นการเรียนรู้ยังเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรสามารถนำมาพัฒนาเป็นกลยุทธ์ในการปรับตัวเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และการเรียนรู้จากการวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อสร้างความรู้ใหม่ (Argyris and Schön, 1978: 2) จนกระทั่งปี ค.ศ.1980 มีองค์กรเพียงไม่กี่แห่งที่สามารถปรับตัวและให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ดังกรณีของบริษัท Shell oil ที่มองเห็นว่า การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการวางแผนกลยุทธ์ การทำงานเป็นทีมและการสื่อสาร ซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการโดยเฉลี่ยได้ใช้เวลา 1 ปี สำหรับการทดลองเกี่ยวกับกลุ่มการทำงาน และการเรียนรู้ในองค์กร โดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นระบบหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อการวางแผนกลยุทธ์ ความสำเร็จ รวมถึงความได้เปรียบทางธุรกิจ และยังคงจูงใจให้องค์กรสามารถปรับตัวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้(Marquardt, กานต์สุตา มาชะศิริ นนท์ (ผู้แปล), 2557: 16)

ยุคที่ 2 การพัฒนาองค์กรสู่การเรียนรู้

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2541 ความรู้เป็นกระบวนการของการปรับตัวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ดังเช่น Senge ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงจากงานเขียนชื่อ The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization. ได้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกัน โดยแสวงหากลไกที่นำมาใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อช่วยพัฒนาองค์กรให้สามารถขับเคลื่อนต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพบว่า ทักษะการเรียนรู้ทั้ง 5 ประการเป็นสิ่งสำคัญประกอบด้วย กรอบแนวคิดและโลกทัศน์ ทักษะความเชี่ยวชาญ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้เป็นกลุ่ม และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างทักษะบุคลากรขององค์กรให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานเป็นกลุ่มร่วมกัน (Senge, 1990: 221-222) สำหรับการพัฒนาองค์กรต้องใช้กระบวนการความรู้เป็นกลยุทธ์ขององค์กร และพัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นระบบจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ การเก็บบันทึกความรู้ รวมถึงการศึกษาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาองค์กร เพื่อให้ได้ความรู้ที่ครบถ้วนและนำความรู้นั้นมาใช้และสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจ (Garvin, 1993: 78-91, Marquardt & Reynolds, 1994: 29-34) จากประสบการณ์การทำงานของ Nonaka ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงจากงานเขียน โดยได้เสนอโมเดลวงจรความรู้ (Model SECI) ซึ่งการปรับเปลี่ยนความรู้มี 4 ลักษณะตามวงจร SECI ประกอบด้วย 1. การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Socialization: S) เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความรู้อิง

ลึกจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เช่น การแบ่งปัน การประชุม 2. การสกัดความรู้ (Externalization: E) เป็นความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งเกิดจากความรู้ที่ตกผลึกและกลั่นกรองเพื่อการแบ่งปัน เช่น การนำเสนอความรู้ การเขียนบทความ 3. การผนวกความรู้ (Combination: C) เป็นความรู้ชัดแจ้ง มีลักษณะเป็นความรู้ที่ได้จากรวบรวม การค้นหาเพื่อสร้างความรู้ใหม่ 4. การผนึกความรู้ (Internalization: I) เป็นความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก ซึ่งเป็นความรู้ที่สร้างใหม่ของแต่ละบุคคลและกลายเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อที่องค์กรจะใช้ความรู้เป็นกลยุทธ์ในการดำเนินงานสู่เป้าหมาย นอกจากนี้ยังเน้นการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างความรู้ (Nonaka, Toyama and Konno 2000: 9-15)

ยุคที่ 3 การสร้างสังคมฐานเรียนรู้

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2556 ความรู้เป็นกระบวนการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร สำหรับองค์กรธุรกิจแนวทางการจัดการองค์ความรู้สารสนเทศ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การคัดสรร (Capture) เป็นการคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญ การกลั่นกรอง การสรุปย่อ และรูปแบบเอกสารในการเก็บรักษา เช่น เว็บบล็อก ข้อความอิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูล 2) การหาเหตุผลสนับสนุน (Corroborate) เป็นการประมวลและกลั่นกรองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการประกอบด้วย การพิจารณาแหล่งที่มา ของบทความ ความน่าเชื่อถือ ระยะเวลา และวัตถุประสงค์ การหาแหล่งข่าวอย่างน้อยสามแหล่งที่สอดคล้องกัน 3) การจัดการ (Organize) เป็นการจัดระบบข้อมูลเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลอย่างรวดเร็ว การกำหนดกลยุทธ์การจัดการและการจัดเก็บประกอบด้วย การอ่านได้ (Readable) การพร้อมใช้ (Available) การค้นได้ (Retrievable) และการเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic) ความปลอดภัย (Secure) เป็นความมั่นใจในการค้นหา การจัดทำ และการจัดเก็บเพื่อป้องกันการสูญหาย ประกอบด้วย การป้องกันไวรัส การจัดเก็บและสำเนาข้อมูล การจัดเก็บไว้ภายนอก 4) การวิเคราะห์ (Analyze) เป็นการกลั่นกรองเพื่อให้ได้องค์ความรู้ 5) ความร่วมมือ (Collaborate) เป็นทักษะการทำงานร่วมกัน ในเรื่องของความคิด วิสัยทัศน์ ความสนใจ การจูงใจเพื่อให้เกิดพฤติกรรมในการมีเป้าหมายร่วมกัน การเล่าเรื่อง เป็นกิจกรรม (Groff and Jones, 2003: 16, 69-70) การบริหารงานภายใต้กระบวนการทัศน์การจัดการความรู้เป็นการสร้างวัฒนธรรมให้มุ่งไปอย่างมีทิศทาง เป็นการสร้างความมุ่งมั่นร่วม โดยผู้บริหารมอบอำนาจในการทำงานอย่างมีอิสระในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการ ทำให้กลุ่มเกิดเป้าหมายร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ การแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างคลังความรู้ ซึ่งผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำในการเอื้ออำนวยและสร้างบรรยากาศ รวมถึงเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งแบบทางการและไม่ทางการ เทคโนโลยี (ประพนธ์ ผาสุกยัต, 2548: 62-67) สำหรับการประยุกต์ใช้ความรู้ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง การจัดการความรู้ชุมชนได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปองค์กรในหลายมิติ ซึ่งการปฏิรูปองค์กรเพื่อการเรียนรู้ภายในองค์กรมีปัจจัยสำคัญคือ โครงสร้างองค์กร ระบบข้อมูลข่าวสาร การทำงานเป็นทีม และการนำองค์กร (Debowski, 2006: 9-35, วิเชียร วิทย์อุดม, 2550: 198-203, ณัฐพันธ์ เจริญนนท์, 2551: 278-286, พชรินทร์ สิริสุนทร, 2552: 47-74, เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2556: 136-156) สำหรับการสร้างสุนทรียสนทนา เป็นการจัดการความรู้ชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบความคิด ความเป็นเลิศส่วนบุคคล การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างค่านิยม และเป้าประสงค์ของการดำเนินงาน (มนต์ชัย พินิจจิตรสมุทร, 2552: 9) ซึ่งการแลกเปลี่ยนความรู้กันมากเป็นการยกระดับความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมขององค์กรให้เป็นองค์แห่งการเรียนรู้ (ทัศนีย์ ทองไชย, 2557, หน้า 317)

จากการศึกษาแนวคิดและคำนิยามทำให้พบตัวแปรดังนี้ การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน, การมีคลังความรู้ร่วมกัน, การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน, การนำการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน โดยนำมาใช้ศึกษาและกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ชุมชนได้ดังนี้

กรอบแนวความคิดของการจัดการความรู้ชุมชน

1. การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เป็นถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ที่เป็นความรู้ภายในเพื่อให้ได้ความรู้ที่เหมาะสมในการนำไปใช้

1.1 การสร้างความรู้ใหม่ การสร้างและถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ได้ความรู้เพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหาในการทำงาน โดยการแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ด้วยความสมัครใจ การแสวงหาข้อมูลและการรวบรวมความรู้อย่างสม่ำเสมอจากการฝึกอบรม การใช้อินเทอร์เน็ต การให้คำปรึกษาของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำความรู้ไปใช้สำหรับเป็นแนวทางการทำงานที่เหมาะสม

1.2 การจัดพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ การเตรียมพื้นที่สำหรับการเข้าร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการจัดพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การจัดมุมกาแฟ การส่งเสริมการใช้พื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ผ่านระบบเครือข่ายออนไลน์ผ่านอีเมลล์และ เว็บไซต์ การจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชุมสัมมนา และการศึกษาดูงาน

1.3 การเรียนรู้ร่วมกัน พฤติกรรมการสร้างวัฒนธรรมในการพัฒนาความรู้และการสร้างค่านิยมด้านความรู้ให้กับองค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมาย การมีโอกาสดำเนินงานได้รับความรู้ความเข้าใจอย่างเท่าเทียมกัน การยอมรับความคิดเห็นและเหตุผลที่หลากหลาย และการทำงานร่วมกันเพื่อจัดการปัญหาใหม่ ๆ

2. การมีคลังความรู้ร่วมกัน เป็นการรวบรวม กลั่นกรอง บันทึกลง เก็บรักษาความรู้ที่เป็นความรู้เชิงปฏิบัติ และความรู้เชิงทฤษฎี เพื่อเป็นแหล่งรวมความรู้ในการใช้งาน

2.1 การจัดระบบความรู้ การจัดข้อมูลความรู้จากการมีแหล่งความรู้หลากหลายที่ผ่านการคัดสรรสู่การจัดเก็บรักษาความรู้อย่างเป็นระบบต่อการนำความรู้ไปใช้และการป้องกันความรู้สูญหายโดยการเก็บบันทึกความรู้ในหลายลักษณะ รวมถึงการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีเพื่อความสะดวกในการค้นหา รวบรวม จัดเก็บความรู้

2.2 การตรวจสอบความรู้ การตัดสินใจการดำเนินงานเพื่อปรับเปลี่ยนความรู้ให้เกิดความพร้อมต่อการนำไปใช้ โดยการประเมินผลการดำเนินงานที่เป็นไปตามเป้าหมาย การติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และการปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2.3 การใช้ความรู้ การสร้างคุณค่าของความรู้ โดยการเพิ่มพูนความสามารถในการทำงาน การใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุด และการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นกระบวนการความคิดความต้องการที่เป็นภาพเป้าหมายในอนาคต มีวัตถุประสงค์ชัดเจน และมีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เป้าหมายบรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นระบบ

3.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ การแสดงความคิดความต้องการที่มีวัตถุประสงค์เรียบง่ายและชัดเจน ทำให้มองเห็นภาพใหญ่ทั้งระบบเพื่อเป็นทิศทางที่มุ่งไปในอนาคต ผ่านการรวบรวมข้อมูลความต้องการจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจในการสร้างภาพที่พึงประสงค์ร่วมกัน และการสรุปประเด็นความรู้ในการกำหนดภาพที่พึงประสงค์ร่วมกันเพื่อสร้างแนวทางแก้ไขปัญหา

3.2 การถ่ายทอดวิสัยทัศน์ การแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์และการมองเห็นภาพรวมเดียวกัน โดยการถ่ายทอดความรู้ของภาพพึงประสงค์ร่วมกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่ชัดเจน การถ่ายทอดภาพพึงประสงค์ร่วมกันอย่างเป็นประจำเมื่อมีโอกาส รวมถึงการสื่อสารให้รับรู้จนเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมาย

3.3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ การดำเนินการตามวิสัยทัศน์เพื่อการบรรลุผลสำเร็จ โดยการจัดตั้งคณะทำงานที่มีอำนาจในการตัดสินใจ การจัดทำแผนปฏิบัติงานที่เป็นแนวทางแก้ปัญหา รวมถึงความสามารถเชื่อมโยงภาพพึงประสงค์สู่นโยบายและเป้าหมาย

4. การนำการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน เป็นกระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้สถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก ความท้าทายในรูปแบบการบริหาร แรงกดดันจากงาน เทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจ การแข่งขัน สังคม และการเมือง ซึ่ง (อรุณี สันติวิทย์, 2557: 634) พบว่าการร่วมผลิตบริการสาธารณะทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวก เช่น การเอื้ออาทร การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงการทำงานด้วยความสมัครใจอย่างต่อเนื่องเพราะรับรู้ว่าเป็นสิ่งดี อีกทั้งหากมีผู้ร่วมผลิตบริการสาธารณะมากยิ่งขึ้นส่งผลให้การจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.1 การมีภาวะผู้นำ พฤติกรรมที่แสดงถึงการเห็นคุณค่าของงานและบุคคลเพื่อก่อให้เกิดความมุ่งมั่นร่วมกันทั้งองค์กรในการปฏิบัติภารกิจตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้ดีที่สุดด้วยความเต็มใจ และประเมินผลลัพธ์จากที่คาดหวังไว้ โดยการกระตุ้นโน้มน้าวในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกัน การกระทำที่เป็นแบบอย่างที่ดี ความกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

4.2 การจูงใจ การผลักดันกระตุ้นโน้มน้าว การเสริมแรงพลังในการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยวิธีการให้ผลตอบแทนหรือรางวัล การมอบหมายอำนาจเพื่อการตัดสินใจ การใช้ข้อมูลป้อนกลับ

4.3 การเสริมพลังความสามารถ กระบวนการปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถในการทำงานและเพิ่มอำนาจการตัดสินใจ โดยการรับรู้เป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนร่วมกัน การสนับสนุนการรวมกลุ่มเครือข่าย การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำงานร่วมกัน

พัฒนาการของแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การศึกษาแนวคิดและคำนิยามการมีส่วนร่วมของชุมชนของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อกำหนดเป็นตัวแปรในการศึกษาซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการศึกษาตัวแปรต้นโดยแบ่งแนวคิดออกเป็น 3 ยุคดังนี้

ยุคที่ 1 การปฏิสัมพันธ์มวลชน

ยุคนี้เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2477-2513 การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการดำเนินงานร่วมกัน และมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยแสดงออกตามการรับรู้ทั้งทางจิตใจ ความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมทางกาย เพื่อรับรู้และเรียนรู้ถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากกระบวนการทางสังคมแล้วยังมีปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการตามหลักประชาธิปไตย ประกอบด้วย ความมีอิสระ ความเท่าเทียม และการมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับผลประโยชน์และความรู้ (Mead, 1934: 1-5, Weber, 1947: 133-138, World Bank, 1967: 1-9) และ Arnstein, ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงจากงานเขียนชื่อ A Ladder of Citizen Participation ได้จัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชน

กับการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชนไว้ 8 ระดับ ซึ่งประกอบด้วย 1) การจัดการแบบตรง 2) การเยียวยา 3) การให้ข้อมูล 4) การให้คำปรึกษาหารือ 5) การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น 6) การร่วมพันธมิตร 7) การส่งตัวแทนเข้าร่วม 8) การควบคุมโดยประชาชน ซึ่งสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ 1 และ 2 ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการมีอำนาจตัดสินใจ สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ระดับที่ 3, 4, 5 ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมรับรู้และให้ข้อมูลแต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ 6, 7, 8 ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและมีอำนาจในการตัดสินใจบางส่วน หรือการยอมรับการให้ตัวแทนดำเนินงานแทน หรือประชาชนเข้าควบคุมการดำเนินงานซึ่งในระดับ 8 ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างสมบูรณ์ในการบริหารจัดการซึ่งแสดงถึงอำนาจในการตัดสินใจในระดับแตกต่างกัน (Arnstein, 1969: 216-217)

ยุคที่ 2 การแพร่กระจายปฏิบัติการมวลชน

ยุคนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2514 – 2534 โดยมีแนวคิดการพัฒนาเรื่องความยากจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมความรู้ ซึ่งในอดีตการมีส่วนร่วมประสบความล้มเหลวด้วยสมมติฐาน 2 ข้อคือการที่ประชาชนไม่ให้ความสนใจกับโครงการเพราะการไม่ได้รับรู้ข่าวสารและไม่เข้าใจในข่าวสาร ซึ่งการแก้ไขคือการให้ความรู้ จนทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และอีกข้อได้จากการทบทวนและการเปลี่ยนวิธีการมองจากสภาพการเป็นผู้รับหรือเป็นลูกค้ำ ให้มองกลับเป็นสภาพการเป็นผู้ผลิตหรือผู้ทำ ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการและยอมรับการมีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งนี้ขอบเขตของการมีส่วนร่วมคือการให้อำนาจใน การตัดสินใจ และการเข้าถึงแหล่งทุน ซึ่งในปีพ.ศ. 2519 องค์การแรงงานได้ใช้การมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา และจัดทำโครงการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในองค์การ (Oakley and Marsden, 1984: 13-14) และนักวิชาการส่วนใหญ่ได้ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกในการพัฒนา ดังเช่น Cohen and Uphoff ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านการบริหารงานพัฒนา ให้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา 4 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประกอบด้วย การร่วมกำหนดแนวทาง การร่วมวางแผน และการร่วมปฏิบัติตามแผน โดยเป็นการวิเคราะห์เพื่อกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ การวางนโยบายและผลลัพธ์ของประชากรเป้าหมาย 2) การมีส่วนร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงาน และความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ประกอบด้วย การให้ความสำคัญกับผลประโยชน์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การกระจายผลประโยชน์ ผลประโยชน์เชิงบวกและเชิงลบต่อสังคม 4) การมีส่วนร่วมประเมินผล ประกอบด้วย ความเห็นชอบและความคาดหวังที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม (Cohen and Uphoff 1980: 213-219) สำหรับในเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมายถึงกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน การสร้างโอกาสให้ประชาชนของชุมชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร อาสาสมัคร ได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้คือ การร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดหาสร้างรูปแบบวิธีการแก้ไขปัญหา วางนโยบายและแผนงานรวมทั้งโครงการและกิจกรรม การร่วมตัดสินใจต่อการใช้ทรัพยากร การจัดหรือปรับปรุงระบบ ร่วมลงทุน ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย การร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและบำรุงรักษาโครงการ (ไพรัตน์ เดชะรินทร์ 2527: 6-8) แนวคิดกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบท เป็นการบริหารและการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ (Organized Actions) มี 8 ขั้นตอนคือ 1) การพัฒนาตนเองของนักบริหารการพัฒนา คือ การมีสภาพร่างกายและจิตใจที่สมดุล 2) การศึกษาหาข้อเท็จจริงของชุมชน 3) การร่วมกลุ่มอภิปรายถกเถียงปัญหา 4) การวิเคราะห์ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญ 5) การร่วมวางแผน

พัฒนา 6) การระดมทรัพยากร 7) การลงมือปฏิบัติงานพัฒนา 8) การติดตามและประเมินผล (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2534: 128-129)

ยุคที่ 3 การปฏิรูปมวลชน

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2558 ในปี พ.ศ. 2540 เกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนชาวชนบทมีรายได้ไม่เพียงพอและอยู่ในฐานะยากจนเพิ่มขึ้น ชาวชนบทมีวิธีการปรับตัวคือ การต่อสู้ตามลำพัง กับการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ซึ่งมีทั้งกลุ่มทางการเมืองและไมทางการเมืองทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและวัตถุประสงค์ (นันทิยา หุตานุวัตรและณรงค์ หุตานุวัตร, 2547: 12,14) โดยประชาชนได้แสดงถึงความต้องการในด้านคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีการรับรองสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ร่วมรับรู้ ร่วมให้ข้อมูล ร่วมกระทำการ ร่วมตรวจสอบ จนถึงร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล มีส่วนให้ข้อมูล มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ และให้อำนาจในการตัดสินใจ (อรทัย ก๊กผล, 2546: 1-2,1-5) สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ได้แก่ เงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม เช่น การร่วมวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล และการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพื่อเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมที่มีระดับหน้าที่ต่างกันเช่น เป็นผู้นำกิจกรรม หรือสมาชิก (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 146) การสร้างความร่วมมือร่วมใจในการบริหารจัดการเพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ในการตัดสินใจในการบรรลุวัตถุประสงค์และเป็นการลดปัญหาอุปสรรค โดยมีรูปแบบการทำงานในลักษณะกลุ่มเครือข่าย รูปแบบการสื่อสารทั้งแบบทางการเมืองและไมทางการเมือง และบทบาทความรับผิดชอบที่ชัดเจน (Argranoff and McGuire, 2003: 2-8) การสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อขอความร่วมมือ เช่น การพูดคุย เสียงตามสาย และการพูดเน้นย้ำเพื่อเป็นแรงจูงใจต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน (นวิสนันท์ วงศ์ประสิทธิ์, 2558: 59) การให้ประชาชนเข้าร่วมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีและทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์สุขทั้งด้านบริการสาธารณะ การอำนวยความสะดวก และส่งเสริมความรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2553: 131-137) สำหรับแนวทางการบริหารจัดการให้เกิดกลไกการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น (สุจิตราภรณ์ จุสปาโล, 2558: 100)

จากการศึกษาแนวคิดและคำนิยามทำให้พบตัวแปรดังนี้ การร่วมสร้างความร่วมมือ การร่วมวิพากษ์วิจารณ์ การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการและการร่วมติดตามประเมินผล โดยนำมาใช้ศึกษาและกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้

กรอบแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การร่วมสร้างความร่วมมือ เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงพฤติกรรมในการรับรู้ต่อสถานการณ์ การตั้งใจเพื่อการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลตามสถานการณ์ในการตัดสินใจ

1.1 ความร่วมมือด้านจิตใจ พฤติกรรมที่แสดงความรู้สึก ความรู้ ความเข้าใจโดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันเพื่อการบรรลุผลและการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยให้ความไว้วางใจต่อเป้าหมาย การมีความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของ และการมีทัศนคติเชิงบวก

1.2 ความร่วมมือด้านยุทธศาสตร์ กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเพิ่มพลังความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบนำไปสู่การบรรลุผลตามเป้าหมาย โดยการวางแผนการทำงานร่วมกัน การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกระจายอำนาจความรับผิดชอบ และการรวมกลุ่มเครือข่ายเพื่อร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มควรมีหลักคือ การบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ มีความเสียสละ ความซื่อสัตย์และสร้างระบบการเงินป้องกันการทุจริต เลือกคนที่เหมาะสมกับงานและสร้างทีมงานร่วมกัน มุ่งมั่นในการทำงาน สร้างโอกาสการเรียนรู้และสร้างคนรุ่นใหม่ สร้างจิตสำนึกแรงจูงใจและกฎระเบียบ(นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2547: 12)

1.3 ความร่วมมือด้านประชาสัมพันธ์ วิธีการนำข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารทั้งที่อยู่ในรูปของคลื่นแสง คลื่นเสียง ระบบประสาทสัมผัสทั้ง 5 ที่สามารถรับรู้ความหมาย ผ่านการใช้สื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือคู่มือ จดหมายข่าว แผ่นพับ ป้ายประกาศ การสื่อสารสองทางด้วยวาจาโดยการประชุม การติดต่อผ่านผู้นำ เสียงตามสาย หอกระจายข่าว การสื่อสารโดยใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น วิทยุชุมชน โทรศัพท์ ภาพยนตร์ การแสดงภาพนิ่งต่าง ๆ และการสื่อสารโดยใช้ระบบออนไลน์

2. การร่วมวิพากษ์วิจารณ์ เป็นระดับการมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็น การให้และรับข้อมูลเพื่อพิจารณาตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยใช้เหตุผลและการสืบค้นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (อรทัย กึกผล, 2546, หน้า 1-5, 2-1-2-2)

2.1 การร่วมให้ข้อมูล การชักนำประชาชนให้ได้เข้าร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อความรู้ความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมการทำงานร่วมกัน โดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทำงานและแนวทางการทำงาน

2.2 การร่วมรับฟังความคิดเห็น การรับและการให้ข้อมูลที่สำคัญเป็นประโยชน์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจต่อปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการระดมความคิด การเปิดโอกาสเข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนข้อมูล

2.3 การร่วมปรึกษาหารือ การรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ความต้องการ เพื่อการเตรียมความพร้อมของข้อมูลต่อการนำข้อมูลเข้าไปเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาตัดสินใจหรือบรรจุลงในแผนปฏิบัติงาน โดยการประชุมและตัดสินใจ การเข้าร่วมการประชุมอย่างต่อเนื่องและการสรุปรวบรวมข้อมูลปัญหาที่ชัดเจน

3. การร่วมตัดสินใจ เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงกระบวนการใช้ความคิดและการกระทำในการรับรู้เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกและมิติเวลา เพื่อให้ได้ผลลัพธ์อย่างที่ต้องการหรือบรรลุวัตถุประสงค์ต่อทางเลือกที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับสถานการณ์นั้น

3.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา การรวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของทรัพยากรชายฝั่งในด้านต่าง ๆ จากข้อมูลทุติยภูมิที่น่าเชื่อถือ และข้อมูลปฐมภูมิที่จำเป็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการมากที่สุด โดยการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอก การประเมินสาเหตุและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการเลือกทางเลือกที่มีการเห็นพ้องร่วมกัน

3.2 การวางแผนทางการดำเนินการ การเรียนรู้การวางแผนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบต่อการดำรงชีวิต พลังความร่วมมือของสมาชิก และวิธีการเชื่อมโยงการตรวจสอบทางสังคมเข้ากับการศึกษาและการปฏิบัติ โดยการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรม การใช้ความรู้ภูมิปัญญา และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน

3.3 การประสานประโยชน์ การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์ การได้รับความใส่ใจให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การให้ความสนใจเข้าร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งในทิศทางเดียวกัน

4. การร่วมดำเนินการ เป็นพฤติกรรมในการจัดการทรัพยากรในการดำเนินการบริหารจัดการตามแผนงาน หมายถึงการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากรบุคคล การเป็นพันธมิตรการจัดการ การประสานงานขอความร่วมมือ (สุลักษณ์ สารมณีสพันธุ์, 2555: 230)

4.1 การร่วมแรงงาน พฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมที่แสดงถึงการอาศัยความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการ โดยการร่วมคิดร่วมเรียนรู้ การใช้ทักษะประสบการณ์ การปรับตัวในการทำงาน

4.2 การร่วมเงินทุน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการระดมทุนในการดำเนินงานเพื่อการบรรลุผลตามเป้าหมาย โดยการจัดตั้งกองทุนชุมชน การร่วมแสวงหาเงินสนับสนุนจากภาคเอกชน การร่วมจัดสรรเงินงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ

4.3 การประสานงาน วิธีการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงการดำเนินการที่จะส่งผลให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย จากการประสานงานกลุ่มผู้นำสมาชิกชุมชน การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ การประสานงานกับภาคเอกชนประชาสังคม

5. การร่วมติดตามประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมในการรับรู้ความเคลื่อนไหวของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการติดตามผลเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยให้ข้อมูลที่ดีและข้อมูลที่ไม่ดีกับฝ่ายบริหารสามารถนำไปปรับปรุงแผนงานและหามาตรการแก้ไขได้ทัน และการประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าทำให้ภาพของการประเมินมีความสมบูรณ์ทั้งการวัด การบรรยาย และการตัดสินคุณค่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ประเมิน สำหรับการบริหารจัดการโครงการพัฒนา การติดตามประเมินผลได้รับการยอมรับให้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามารถวิเคราะห์ การตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างพลังอำนาจให้กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 349, 355)

5.1 การติดตามผลการดำเนินงาน การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน โดยการกำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย การมีโอกาสนในการเข้าร่วมติดตามประเมินผล และการสรุปผลการดำเนินงาน

5.2 การประเมินผลการดำเนินงาน การวิเคราะห์เปรียบเทียบประเมินผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสรุปผลความก้าวหน้าจากการดำเนินงาน การทบทวนแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงาน และการสรุปรายงานปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

จากการศึกษาพัฒนาการความคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชน : กรณีศึกษาเขื่อนไผ่ชะลอคลื่นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดสมุทรสาคร โดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนชายฝั่งได้มีการพัฒนาศักยภาพด้านกระบวนการความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งให้สามารถนำความรู้ไปบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรอย่างยั่งยืนร่วมกัน โดยอาศัยเครื่องมือในการปรับตัวคือข้อมูล การให้การสนับสนุน และทรัพยากร (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2556: 15) ซึ่งมีแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ชุมชน : กรณีเขื่อนไผ่ชะลอคลื่นดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการต้องยึดหลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน เพื่อสร้างความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนทางด้านจิตใจ ด้านกลยุทธ์ และด้านการประชาสัมพันธ์
2. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะ การร่วมมือให้การสนับสนุน การพัฒนาชุมชน การจัดตั้งองค์กร และการให้อำนาจในการดำเนินการ
3. การนำไปสู่การจัดการความรู้ชุมชน โดยการร่วมรับรู้ถึงปัญหาและสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้เกิดการรวมตัวในลักษณะเครือข่ายในการทำงานและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันในการวิเคราะห์และวางแนวทางการดำเนินการ รวมทั้งสร้างคลังความรู้ร่วมกัน
4. ผู้บริหารต้องรับผิดชอบในเรื่องการวางกลยุทธ์การจัดการความรู้ การจัดโครงสร้าง และการวางระบบการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ขององค์กร และครอบคลุมกิจกรรมความรู้ 2 แบบคือ ความรู้ที่เป็นคลังความรู้ (Stocks of Knowledge) และความรู้ที่เป็นกระบวนการที่เห็นถึงการไหลเวียนของความรู้ (Flows of Knowledge)
5. ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำเพื่อสร้างบรรยากาศการไว้วางใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยีในการยกระดับความรู้ในองค์กร อีกทั้งการให้รางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษหรือตำหนิความล้มเหลวจากการริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร
6. แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานยังรวมถึงวิธีคิดเชิงบวก การใช้พื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ทั้งอย่างไม่ทางการและอย่างเป็นทางการ รวมทั้งการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย (วิจารณ์พานิช, 2548: 232-235)
7. การดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งเป็นการดำเนินงานของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง มีความชัดเจน เพื่อนำเสนอความต้องการและการแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นผู้ให้การสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในภาพรวมเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนมีดังนี้

1. การสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้ การรับฟังความคิดเห็น และการปรึกษาหารือร่วมกัน เกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมตัดสินใจในการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายที่ถูกต้องและมีสิทธิตามกฎหมายที่ประกอบด้วยคณะทำงาน กฎระเบียบข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานในการทำงานร่วมกัน และสมาชิกเครือข่ายสามารถดำเนินการได้มีความเป็นอิสระ มีความเท่าเทียมกัน

3. การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่องทั้งด้านงบประมาณ องค์ความรู้ และทรัพยากร รวมถึงการประสานงานระหว่างองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปในทิศทางเดียวกัน

4. การสร้างจิตสำนึกและวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ตีร่วมกัน รวมถึงความไว้วางใจ และการมีทัศนคติเชิงบวกเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นถึงคุณค่าในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดทำให้สามารถการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

5. เสริมสร้างองค์ความรู้ชุมชนและการจัดพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงการจัดการฐานข้อมูลความรู้ให้เป็นระบบเพื่อการเข้าถึงความรู้และการนำความรู้ไปใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งให้ได้ประโยชน์สูงสุด

6. การส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง และพัฒนาขององค์กรในบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ด้วยการมีภาวะผู้นำ การสร้างแรงจูงใจ และการเสริมพลังความสามารถ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2552).

ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ.

เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <http://wetland.onep.go.th/onep>

[/ncecd/index.php?name=onep_1&file=readnews&id=19](http://ncecd/index.php?name=onep_1&file=readnews&id=19)

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2555). **การจัดการการกัด**

เซาะชายฝั่งทะเลในประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการนานาชาติด้านการกัดเซาะ

ชายฝั่งทะเล, 27-29 เมษายน 2554 โรงแรมรามา การ์เดนส์ หน้า 14, 17 (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- จิราพร บานลา. (2553). ความสำคัญและปัญหาการจัดการความรู้. เข้าถึงเมื่อ 30 มิถุนายน 2558. เข้าถึงได้จาก http://kmlibrary.bu.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=25:2010-12-22-05-13-45&catid=13:2010-12-22-04-02-34&Itemid=47.
- ณัฐพันธ์ เจริญนนท์. (2551). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ทัศนีย์ ทองไชย (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, 7, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม), 320.
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. (2546). การพัฒนาองค์กรชุมชน, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- นวัสนันท์ วงศ์ประสิทธิ์. (2558). รูปแบบการสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจังหวัดสระแก้ว ประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากรฉบับภาษาไทย 35, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม):45-67.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช.(2556). การจัดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์กร. กรุงเทพมหานคร :ทริปปี้ล กรุ๊ป
- บุญช่วย อรรถวรรณ. (2555). การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยวิธีการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักการจัดการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลและพื้นที่ชายฝั่งทะเล.
- ประพนธ์ ผาสุยดี. (2548). การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ. กรุงเทพมหานคร : ไยไหมครีเอทีฟ กรุ๊ป.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2552). ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : วี. พรินท์ (1991).
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน” ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. 6-20. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์,บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- มนต์ชัย พิณีจิตรสมุทร. (2552). Dialogue สุนทรีสนทนา ศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์สติปัญญาร่วมกันของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : โมนอิม คอนซัลติ้ง.
- มาร์ควอร์ท, เจ. ไมเคิล. (2557). การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้. แปลจาก Building the Learning organization แปลโดย กานต์สุดา มาชะศิริานนท์. กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท.
- วิเชียร วิทยอดม. (2550). การพัฒนาองค์กร Organization Development. กรุงเทพมหานคร : ธนัชการพิมพ์.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2534). การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร :โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์.
- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2558). การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย ปีที่ 35, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) : 89-103.

- สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ.(2553). รายงานสรุปผลการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการแก้ปัญหาการกัดเซาะและฟื้นฟูพื้นที่ชายฝั่งทะเลโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวลักษณ์ สารมณีนันท์. (2555). การจัดการชายฝั่ง: การบูรณาการสู่ความยั่งยืน. นครปฐม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการ. (2553). ต้นแบบความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก [http:// nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf](http://nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf)
- สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร. (2557). แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (2557-2560). เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <http://www.samutsakhon.go.th/2014-01-05-08-40-35/2014-01-11-04-07-22>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559. เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2555/E/037/1.PDF>.
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสมุทรสาคร. (2555).โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันตก: จังหวัดสมุทรสาคร. เข้าถึงเมื่อ 3 สิงหาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.e-sap.dpt.go.th/nia/nia_file/881341817647_53-54.ppt.
- อรรถัย กักพล. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชน, ใน คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. เล่มที่ 5 พัทธี สีโรรส, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2551). หลักสำคัญในการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม Participatory Governance Principle. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยและพัฒนาคุณภาพ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- อรุณี สันฐิตินิธิชัย. (2557). การร่วมกันจัดบริการสาธารณะระดับท้องถิ่นของพลเมือง: กรณีศึกษาการจัดการขยะของชุมชนชลประทาน จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 7, 1 (มกราคม - เมษายน) : 634.

ภาษาต่างประเทศ

- Agranoff, Robert and McGuire, Michael. (2003). **Collaborative public management: new strategies for local governments**. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Argyris, C., & Schön A. D., (1978). **Organizational Learning : A Theory of Action Prespective**. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Amstein, S.R. (1969). "A Ladder of Citizen Participation", **Journal of the American Institute of Planners**, Vol. 35, No.4, pp .215-217.
- Bloom, B. S., (Ed.). (1956). **Taxonomy of educational objectives : The classification of educational goals** : Volume I. D. McKay.
- Cohen, J. and Uphoff, N.T. (1980). **Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarify Through Specificity**. Vol. 8. World Development.
- Debowski Shelda. (2006). **Knowledge Management**. John Wiley & Sons Australia, Limited.
- Dewey J. (1922). **Human Nature and Conduct**. New York : Henry Holt and Company. เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก <https://archive.org/details/humannatureandco011182mbp>.
- Garvin, David A., 1993. "Building a Learning Organization," **Harvard Business Review** 71, no. 4, July-August, p. 78-91.
- Groff R. Todd and Jones P. Thomas. (2003). **Introduction to knowledge management: KM in business**. Thailand: Butterworth-Heinemann.
- Lewin, K. (1948). **Resolving Social Conflicts : Selected Papers on Group Dynamics**. Getrud W. Lewin (ed.). New York : Harper & Brothers.
- Nonaka Ikujiro, Toyama Ryoko and Konno Noboru. (2000). **SECI, Ba and Leadership : A Unified Model of Dynamic Knowledge-creation**. Accessed September 10. 2013. Available from <http://www.Elsevier.com/locate/lrp>.
- Marquardt, J. Michael and Reynolds Angus. (1994). **The Global Learning Organization**. New York : Irwin.
- Mead G. H. (1934). **Mind, Self and Society**. Chicago: Chicago University Press. Accessed October 29, 2013. Available from <http://www.cf.ac.uk/socsi/undergraduate/introsoc/social4.html>.
- Oakley Peter and Marsden David. (1984). "Approaches to participation in rural development". Switzerland.
- Senge P. M. (1990). **The Fifth Discipline : The Art and Practice of the Learning Organization**. New York : Currency Doubleday.

Weber Max. (1947). **The Theory of Social and Economic Organization**. Translated by A. M.

Henderson and Talcott Parsons, The Free Press and the Falcon's Bring Press. Accessed
March 19, 2014. Available from <http://taodesigns.tripod.com/weber/weber47.html>.

World Bank and IDA. (1967). **World Bank and IDA Annual Report 1966/1967**. Washington, D.C.: The
World Bank. Retrieved March 15, 2013, from <http://documents.worldbank.org/curated/en/1967/01/1570703/world-bank-ida-annual-report-1966-1967>.